

DAg.); c. 1460, *Spill* «ella abusava, / de fets e dits / ffent-me despit» (v. 4322); 1585 «... abusar dels privilegis reals ---» (*AlcM*); *abusar una dona* 'violat-la' (*DFa*). *Abusador* [Lab. 1839]. *Abusió* [«En lo tractat de les XII abusions se diu que'l v. grau de abusió és de fembra sens castedat» (*Doctrina Moral, CoDoACA* XIII, 180); Eiximenis «E si açò és temible abusió e letge en dona seglar ---» (*Dones, DAg.*), «l'hom comet gran abusió desitjant ---» (*Dotzè, DAg.*); el *DAg.* dona a l'Emp.: «N'hi havia una abusió (de gent)» en el sentit de «n'hi havia una gran multitud»], del ll. *abusio, -onis* (deriv. de *abuti* 'abusar'); notem a més el cultisme popular, deformat, val. Sud *embusió* f. que SGuarner en el glossari de *Caryis*, 151, dona com a «invenció fictícia, novetat que mareja», però de transcripció per *utensilia*? o més aviat és mala grafia per *utensils*?; cf. fr. mj. *utencille, ustensille*, variants d'*utencile* (*FEW* XIV, 87b). De la mateixa paraula llatina prové el mot que segueix.

Utensili [en pl. 'utensilis', en Belv. 1805, Lab. 1840],⁴ pres del ll. *utensilia, -ium*, 'utensilis', pl. neutre de l'adj. *utensilis* 'útil'; notem la presència d'una forma *utensills*, que *AlcM* cita, segons sembla, d'un doc. bal. de 1485: «ab tots los mobles e *utensills* qui en aquell són» (*BSAL* x, 14); es tracta d'una errada de transcripció per *utensilia*? o més aviat és mala grafia per *utensils*?; cf. fr. mj. *utencille, ustensille*, variants d'*utencile* (*FEW* XIV, 87b). De la mateixa paraula llatina prové el mot que segueix.

Ostilla, ant., variant *ordilla* (ross.), pl. 'utensilis, estris, paraments de cuina, de casa etc.' [1353 «Aparallaments de lits, ne armes, ne vestidures ne altres *hostiles* de cases» (*AlcM*), 1435 «Leix tota la altra roba axí de lli com de llana e *ostilles* de cuyna» (inv. de Junques, *DAg.*); 1413 «vins, blats, robes, olis, robes de lits et *hostillers* [sic] de casa, bous, bísties de ara et altres coses qui a forniment de casa se pertanyen» (*CoDoACA* xxxv, 135), amb grafia imperfecta: el mateix document posa *hostilles* en un altre pasatge: «hun vexell de vi, blat entre avena e ordi, VII caffèç et mig de forment e altres *hostilles* e béns» (ib., 132); JRoig «Los béns se meten / dels fills lleuar, / per augmentar / dot a les filles; / joyes, *ostilles*, / cambra, xovar, / los fan pagar» (v. 6966),⁵ «quant me fon cara / llur messiò, / --- / tantes *hostilles*, / torques, manilles, / colla[r]s, uestits, / tants llits fornits» (v. 7067); en doc. val. de 1461 «Balances pesals ab tots los altres aparells, arreus, forniments, aynes e *hostilles*» (*AlcM*); una variant amb *-elles* en doc. de 1438, «*hostelles* de cuyna» (*BSCC* IX, 164); devia tenir plena vitalitat en el S. XVI a judicar per la seva inclusió en Busa-Nebr. (1507), «*Ostilla de casa*: Supellex, -ctilis», però ja devia començar a escassejar després, atès que no l'han reproduït el *DTol.*, Lacav. (1696), Belv. 1805, Lab. 1840; JRuyra usa a *La Parada* una variant *hostalles* amb el sentit de 'paraments de menjador i cambra a servei d'hostes', «Esclatà una cridmòria atronadora i en un moment tots els punys brandaren armats, quin d'una cassola, quin d'una cadira, quin d'una llumenera, d'un porró, d'un plat o d'una ampolla. I totes aquestes *hostalles*, violantament

llançades quasi d'un plegat, volaren com un torb d'infern» (*O. C.*, p. 366a, i *Gloss.*, p. 384b), forma que clarament reflecteix la influència de *hostal* o *hoste* (veg. infra), però no és gens clar que JRuyra conegués aquest mot del parlar viu (IV, 821b48ss.). La variant *ordilles* apareix en l'acc. de 'estris, eines de treball' en un doc. de Val. de 1459, «... trossells, martells e limes e pilons de rodar e altres *ordilles*, ferramentes e coses necessàries per a les dites empremtes de monedes ---» (*BDC* XXIV, 123), i segueix en ús al Rosselló: Grandó (*Misc. Fabra*, p. 197b) defineix *ordilles* com «estris, coses d'una persona. Affaires, effets, objets d'une personne», i la locució *plegar ordilles* 'plegar (una feina)', fig. 'no esperar més, enllestir-se a deixar el lloc', «plier bagages», d'un ll. vg. *USITILIA* (metàtesi del clàssic *UTE(N)SILIA*, provocat per l'etimologia popular *ŪSUS*), ben representat en les llengües romàniques, fr. ant. *ostille*, fr. mod. *outil* (la *-l* del qual es deu a la influència d'*util*), oc. *ostilbas, ordilbas*, i hi ha reflexos en italià i dialectes italians, en arag. ant. i en gallec (infra).

Els exemples antics occitans són en general de la zona gascona i alguns de Lenguaodoc: un ex. d'*ostilbes* de 1187-1225 ja en el *Cart. Ossau* «--- asemblas viande o *ostilbes* ni prener a ree de las causes», p. 42.36); Levy (*PSW*) duu dos exs. d'*ostilbes* i *ustilbes* respectivament,⁶ i molts d'*ordelha* i *ordilha* (*ur-*) «Gerät, Hausgerät, Werkzeug» de la Girona, Bordeus, Agen, Carcassona etc.: 1277 «Item que tot habitant --- pueca --- mercadejar aqui pa, vi, --- argen, aur, peyras, lenhas et tota altra *ordilha*, mercadaries, mersarias, ausels» (Franchises de Béduer), «--- tinas o vaysells o autras *ordilbas* ad els necessarias» (ib.), i en un doc. procedent de l'Arxiu Hist. de la Girona: «Item plus --- leyssi a --- ma molher --- quatre leytz --- ensemps ab las *ordilbes* et ostensiles d'ostau a son servici». Són usuals avui dia: Lespy inclou *urdelbes* (i *ustilbes*), i Palau *ustilhs, ustilbes*, («Terme) général pour désigner les ustensiles de la ferme», *urdélbes* (*our-*) «Ustensiles en général». D'aquesta darrera forma occitana sembla ser una extensió la variant catalana *ordilla*. Pel que fa a la variant *hostella* del doc. de 1438 (supra) notem que la mateixa alternança entre *-illa* i *-ella* es dona també en les formes occitanes. Altrament un encreuament amb el mot *hoste* és molt possible (vegeu infra), fet que explicaria a més la grafia amb *h-* en aquest exemple i en d'altres.

Les dues formes occitanes *ostilba* i *ordilba* (*-elba*) representen les dues solucions romàniques d'*USITILIA*: d'una banda *us(it)ilia*, fr. ant. *ostille*, mod.*outil*, oc. *ostilba*, cat. *ostilla*, arag. ant. *ostillas* «ajuar», *ostillas de casa* id. (veg. la documentació que en dona Tilander, *Fueros de Arag.*, p. 498), basc *ostillamendu* «ajuar» (ib.), gall. ant. *hustilla* (1325), gall. *ostillas* «herramientas, enseres» (*DECH* v, 725a18ss.), it. ant. *stigliò*, sic. *stiggyu*, i d'altra: *uz(e)deja* > *ordelha, -ilba* (oc.), *uzedel* > emilià *odesèll, üsadèi* (pl.), lomb. ant. *oseegle* (pl.), Bèrgamo *osadèi*, Poschiavo *usadegli* «Pflüge» (*FEW* XIV, 88). De fet, una forma *usedelb* que ens recorda les formes italianes dialectals es dona